

ФИЛОСОФСКИТЕ ФОРУМИ

Важна страна от професионалната дейност на всеки учен е участието му в теоретични форуми. То до голяма степен определя облика му на изследовател и отношението към него в колегиалната общност. На форумите се оповестяват голяма част от резултатите от изследователската дейност на учените. В техните рамки в значителна степен се осъществява общуването между изследователите, установяват се лични контакти, които често се задълбочават в дълготрайни професионални партньорства. Форумите са и едно от основните места, където се сблъскват гледни точки и се отстояват позиции в пряка дискусия с опонентите. Затова всеки опит да се очертае образът на даден учен или общност от изследователи предполага специално изучаване на научните форуми, в които те вземат участие.

Тук ще се спрем накратко върху специфичните за представителите на модерната философска култура на България форми за публични изяви, като се съобразяваме с особеностите на ситуацията, в която те са осъществявани през различните периоди от нейната история. Основните показатели, по които се анализират форумите са: *мащаб* (международни, национални, локални), *видове* (традиционни - конгреси, конференции, симпозиуми, колоквиуми, семинари и др.; характерни за определена ситуация - съвещания, обсъждания и пр.), *тематичен профил* (посветени на собствено философски или на други проблеми), *инициатори* (официални институции, неформални сдружения), *участници* (национална и институционална принадлежност; професионални занимания), *периодичност* (спорадични или редовни), *организация* (форми на участие, възможности за изява и др.).

1. Спорадични изяви зад граница

От участието на българските философи в научните форуми през първата половина на XX век могат да се направят някои важни изводи за облика на философската ни култура от онова време. Ето защо това участие, което с основание би могло да ни изглежда повече от скромно, трябва да се разгледа и внимателно да бъде анализирано. На първо място би следвало да разграничим форумите, които ще разгледаме тук от онези, които се организират в рамките на Софийския университет и философските дружества. Последните попадат в затворените рамки на институцията или организация, докато научните форуми като конференциите и конгресите, за които ще стане дума, представляват събития по-отворени за различни участници. Съответно тяхното организиране изисква по-голямо взаимодействие между отделните философи, институциите и сдруженията, в които те членуват. От друга страна, сред форумите в които участват българските философи, трябва да се разграничат тези, които се организират в България, от тези провеждани извън страната. Веднага прави

впечатление, че първите почти липсват, докато вторите разкриват важни особености в отношенията на българските философи един към друг, както и към световната философска общност като цяло.

Организиране на научни форуми в България.

Информацията за този вид сбирки е повече от скромна. Няма данни българските философи да са организирали научни форуми по определен проблем в широк състав. Единственото изключение вероятно е официално организираното честване на 200 години от раждането на Кант, за което има специално сформиран комитет от университетски преподаватели. Събитието се състояло между 14 и 19 април 1924 г. в 45 аудитория на Университета, като доклади изнасят Иван Георгов, Иван Саръилиев, Спиридон Казанджиев, Венелин Ганев и др. Форумът приключва на 20 април с тържествено утро и сказка, прочетена от Иван Георгов във Военния клуб на с. Връбница - днес квартал на София¹.

Публичният образ на философията в България от този период в голяма степен се формира чрез една специфична форма - т.нар. "сказки", които се изнасят от известните български философи. Аудиторията обикновено не е философски образована, а поводите за тези събития могат да бъдат както годишнината на някой "световен" философ или издаването на книга, така и просто посещението на "сказчика" в дадено населено място. Сказките се изнасят обикновено по покана на местното читалище или дружество. Поради локалния и често пъти случаен характер на тези форуми е твърде трудно да се направи конкретен анализ, който да покаже честотата на провеждане както и съдържанието на беседите. Понякога съобщения за сказките се появяват в местната преса. Очевидно е обаче, че този формат предполага излагането на обща и лесно достъпна материя, която трябва да е била разбираема за непосветения във философията слушател. Като цяло традицията на тяхното провеждане е интересна и показателна за демократизма и все още живата просвещенска нагласа в българското общество.

Тук би следвало да се споменат и конференциите на учителите по философска пропедевтика от 1931 и 1932 г.². За тях обаче трябва да се има предвид, че не се организират от самите преподаватели, нито се провеждат по тяхна инициатива. Конференциите се разпореждат от Министерство на народното просвещение и са задължителни за учителите. От тази гледна точка форматът на сбирката се определя от министерската администрация, а не от онези, които реално вземат участие в него. Благодарение на това конференцията от 1931 г. се критикува и на страниците на "Философски преглед", където за нея е изразена доста негативна позиция. Заключителният коментар е показателен: „Въобще от дневния ред на конференцията се получава впечатлението, че тя не е гласена с оглед към никакви действителни недостатъци и нужди на обучението по философия и педагогика³.

Участие на български философи в научни форуми зад граница.

Професионалните български философи от началото на XX век получават своето образование в Централна и Западна Европа и е логично, че те имат по-широко участие във философските форуми, организирани в тази част на континента. Особено важно е присъствието им на световните конгреси по философия (Виж Прил. I - Таблица 1), първият от които се провежда в Париж през 1900 г. От тогава, с известни прекъсвания около световните войни, форумите от този вид се организират на всеки четири години. Философът, който пръв и за най-дълъг период от време представя България на тази сцена е Иван Георгов. Името му фигурира в списъка на Постоянния комитет за организация на световните философски конгреси до 1937 г., когато е отписано поради смъртта на философа, настъпила година по-рано⁴. Присъствието на проф. Георгов в този комитет недвусмислено показва, че всъщност той е бил лицето на България в международните философски среди за доста дълъг период от време. В списъка на комитета от 1930 г., когато се провежда VII световен философски конгрес в Оксфорд, неговото име стои редом с тези на Б. Ръсел, А. Бергсон, Е. Касирер, Е. Хусерл, Н. Хартман и много други философи с водеща роля през XX век.

Други двама философи, които са съпричастни и взимат участие в работата на световните конгреси, са Иван Саръ依лиев и Димитър Михалчев, последният от които е член на постоянния комитет от 1930 г. Михалчев е по-активен в самите конгреси, но Саръ依лиев е този, който ги отразява по-детайлно в България. В кн. 4 на „Философски преглед“ от 1930 г. Михалчев пише интересно съобщение за проведения същата година форум, в което съобщава, че участие взимат още двама българи: Радослав Цанов⁵ и Иван Саръ依лиев. За съжаление той не казва нищо повече за българското участие, като изключим, разбира се, споменаването на собствения му реферат. В статията съвсем накратко се посочват някои от участниците в конгреса, както и основните области, в които са четени реферати. Почти отсъстват други подробности за работата на форума. Интересно е отношението на Михалчев към конгреса като цяло - отношение, което е препотвърдено седем години по-късно. Според него “философите въобще не биха могли да се разберат помежду си”, но в същото време авторът отказва да разглежда въпроса за причините и следствията от “това трагично състояние на философията”⁶. Прави впечатление песимизмът на Михалчев по отношение на възможността философите изобщо да развиват пълноценен и резултатен диалог. Тогава обаче остава отворен въпросът за смислеността на подобен род форуми изобщо. По повод IX международен философски конгрес, проведен седем години по-късно, в едно препечатано във Философски преглед интервю Михалчев повтаря, че „досегашната философия се намира в едно трагично положение”⁷. Аргументите в подкрепа на тази констатация са същите - авторът не вижда никакъв позитивен резултат от дебатите между различните

философи. И тук той посочва само себе си като участник от българска страна, без дори да спомене името на И. Сарълиев, който представлявал СУ на конгреса и е прочел поздравителен адрес при неговото откриване.

В по-големи детайли е описана работата на VII /Оксфорд, 1930/ и IX конгрес /Париж, 1937/ от Иван Сарълиев. Той не споделя песимизма на Михалчев и това ясно се вижда в статиите му, публикувани в „Училищен преглед“ и „Годишника на СУ“⁸. В тях са дадени много повече подробности за работата на форумите, но има и нещо друго, което е изключително показателно за отношението на българските философи един към друг. Сарълиев споменава в първата статия за доклада на Михалчев пред конгреса - „Традиционната логика в ново осветление“, но само за да съобщи, че „Изложението на г. Михалчев беше много слабо, както по форма, така и по съдържание, дотолкова, че конгресистите, силно отегчени, заставиха председателстващия да прекъсне г. Михалчев“⁹. В случая не е важно дали двамата философи са страдали от лична неприязън един към друг, или не. Нищо не е пречило на Сарълиев да подмине тази подробност около изложението на Михалчев. Показателното е, че и двамата не са се отнасяли един към друг като представители на една общност и една национална култура, а от там като хора, които имат общи цели и идеали, стоящи над личните им взаимоотношения. Всеки от тях се стреми да изтъкне собственото си участие, а както се вижда понякога това става за сметка на другия. Резултатът е еднакво вреден за всеки един от тях - неспособност да се оформи общност, членовете на която да си сътрудничат и взаимодействат, която да има собствено „лице“, излагано на международните философски форуми. Никак не е случайно тогава мрачното виждане на Михалчев, което далеч надхвърля рамките на българската култура - „философите въобще не биха могли да се разберат помежду си“. В случая с българските философи положението е още по-мрачно, защото при тях липсват дори и опитите за това.

* * *

В заключение може да се каже, че българските философи от първата половина на XX век се стремят да участват колкото е възможно по-често в международни форуми, защото за тях това означава професионално признание. Веднъж получили достъп до тях обаче, те не се идентифицират със своите колеги от България и респективно със своята философска общност. Вероятно това е една от многото причини тяхното участие да остава почти незабелязано.